

Pomhaj Bóh

Časopis ewangelskich Serbow

Budyšin, september 2000
lětnik 50

9

Bože słowo za nas

Wot zašłosće wuknyć?

Móžno, zo so nad napisom džiwaće: Wot zašłosće wuknyć? Zašłosć je tola nimo, to rěka, zo njemóžemy tu ničo wjace přeměnić. Chcemy radšo do přichoda hladac – tam móžemy snano něšto wuskutkować.

Ale móžemy woprawdže

wot zašłosće wuknyć. Dobre rozsudy, kiž tehdom dale pomhachu, móžeja nam tež džensa z pomocu być. Ale nochcemy jenož powšitkownje wo tutym prašenju přemyslować. Za nas je wosebje wažne, zo móžemy z nazho-njenjow, kotraž smy we wěrje

do Boha w zašłosći činili, čerpać dowěru do Boha za přichod. Tak je to na přikład w israelskim ludže było. Bóh běše jich z Egyptowskeje wuwjedł a jich do slubjeneho kraja dowjedł. Tak je swojemu ludej swoju swěru wopokazał. Hdyž Israel pozdžišo čěžke časy dožiwi, dopominaše so na Božu pomoc w zašłosći a čerpaše z teho nadźiju, zo Bóh jim tež nětko pomha.

Tak móže to tež w našim žiwjenju być! Dopominajo

so na Božu pomoc w zašłosći mamy tež w přichodze dowěru do Božej pomocy. Hrono za poźnjenc to takle wupraji (Jer. 6,16):

Prašeje so po starym puću, kotry tón dobry puć je, a chodźće po nim; tak namakaće wotpočink za swoju dušu.

Tak nam dopominanje na Božu pomoc a Bože wobarnowanje w zašłosći pomha do dowěry do Božej pomocy w přichodze. **S. ALBERT**

Katechizmowa cyrkej w Kamjencu

Składnostnje lětušeho 775-lětného jubileja města Kamjenca chcemy spominać na jednu z najswojoraznišich

cyrkwjow Hornjeje Łužicy. Njeje lochko wo njej pisac něšto woprawdže spuščomne. Předležace žórta hodža

so tak wšelako wuložować, zo dospołnu wěstosć nima-my. Wěste pak je, zo je Katechizmowa cyrkej starša hač hłowna cyrkej swj. Marje a zo je 1358 zamóžita žona z mjenom Kunne darila pjěnjezy za jeje natwar.

Mała Katechizmowa cyrkej je bjezposředna susodka wulkeje Marijneje cyrkweje. Stejo na kromje kěrchowu přelama kěrchowowu murju, kiž bě zdobom měščanska murja. Jeje dno leži 2,70 m pod niwowom kěrchowu, čehoždla dyrbiš nutřka 15 schodženkow dele stupac. Kaž bašta pozběhuje so cyrkwička nad dolinu Dolheje Wody. Třělne škałoby w muri wo tym swědča, zo služeše tež zakitowanju města.

Twarjena je cyrkwička z Jěžowskeho zornowca. Ničo na to njepokazuje, zo bychu wuměłcy na twarje wobdželeni byli. Najskeje su ju jednorjemeslnicy, tež serbscy, z města a wokoliny natwarili. Ze zatwarom dweju, pozdžišo pisanje pomolowaneju tubjow stwori so w małej rumnosći nahladna ličba sedženskich městnow.

Do reformacije wužiwaše so cyrkwička wosebje za čitanje mšow, sčasami (hdyž so w cyrkwi swj. Marje twarješe) tež za kemše. Hač do někak 1568 rěkaše wona Serbska kapalka. Po wotpalenju 1707 a nowonatwarje 1724 bě jej nowy nadawk postajeny. Mějachu so w njej wotměwać katechizmowe předowanja. Tehdyši přeni měščanski farar Feller (džěd basnika Lessinga) ju poswjećić a Lessingowy nan sta so přeni katechizmowy předar. Hakle z toho časa mjenowachu ju Katechizmowu cyrkej. Po wulkim wohenju w léce 1842, při kotrymž so wulki džěl města wotpali, běchu tu zaso serbske kemše, doniž njemóžachu so Serbja 1850 do swojeje zaso natwarjeneje Serbskeje (něhdyšeje klósterskeje) cyrkweje swj. Hany wróćić.

Loni je so Katechizmowa cyrkej wotwonka dospołnje wobnowila. Nětko njehrozy hižo strach, zo sunje so do doliny, nad kotrejž steji. Nutřkowne wobnowjenje ma scěhować.

DR. WOLFGANG RUDOLPH

Marijna a Katechizmowa cyrkej (naprawo), kotraž rěkaše něhdy Serbska kapalka. Foto: Tenne

Jezus pola clownika Cacheja

Po dolhich pućowanjach přińdže Jezus do Jericha. Tu bydleše muž z mjenom Cachej, kiž bě wyši clownik a měješe jara wjele (1). Rady by Jezusa wohladať, ale běše jara (2) a njemóžeše so předobyc přez (3). Tuž zalže na (4), zo by jeho widžeć móhl.

Hdyž Jezus nimo přińdže, pohlada horje a rjekny: „Cachejo, zlěz spěšnje dele, přetož chcu džensa w twojim (5) wostać!“

A wón zalže spěšnje dele a přija jeho z radosću. Druzy, kiž to widžachu, mórkotachu a rěčachu: „Hrěšnika, kiž nas přeco wobšudži, chce wopytać. Kak je to móžno?“

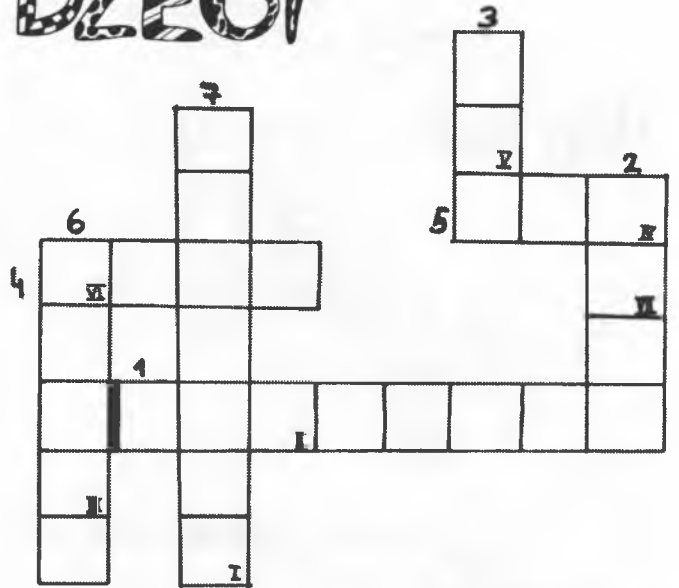
Cachej pak přistupi ke Knjezej a rjeknje jemu: „Hlej, poljcu swojeho wobsydstwa chcu chudym dać, a jeli sym někoho wobšudžil, narunam to (6) króć.“

Jezus jemu praji: „Džensa stanje so zbóžnosť twojemu domej, přetož tež ty sy syn Abrahama. Syn (7) džě je přisoľ, pytać a wuchować, štož bě zhubjene.“

K stawiznje sym hišće małe hódančko přihotowała. Zapisaj slowa wobrazow w zakładnej formje do křižowki. Jeli wšitko prawje wuhódaš, móžes nazymski swjedžen wučitać.

JADWIGA

Nabožny tydžeń w Herlíkovicach

Krasne slónčne wjedro nas 14. awgusta přewodžeše po puću do Herlíkovic w čěskich Kyrkonošach. Z třomi awtami wotjědžechu farar Jan Malink, Hana Wićazowa a Měrcin Wirth z dwanaće džěćimi resp. młodostnymi pónđzelu rano z Budyšina.

Wosrjedź horow leži mała wjes Herlíkovice, hdžež mějachmy rjane přebywanje w prózdninskim domje čěsko-bratrskeje ewangelskeje cyrkwy. Knjez Václav Ptáček, znaty přećel Serbow, njebě so dalokeho puća nabojať a bě přijěť nas wutrobnje witać z jablukami a šokoladu.

Nimo pućowanja, hrajkanja a spěwanja zaběrachmy so z bibliskim Janom křćenikom. Džeń wote dnja napjel-nichu džěći swoje nabožny-tydženske zešiwki ze swójskimi dožiwjenjemi a začišćemi, lěpjachu do nich pilnje

wobrazy a tekstowe wotrězki wo Janu křćeniku. Štóz so z pomocu zešiwkow tež na drobnostki dopomni, ma doma wjace powědać.

Pućowanja na Sněžku, do Špindleroweho Mlýna a k žórłu Łobja wostanu nam doľho w pomjatku. Pobrachować tež njesmě nócne pućowanje w lěsu – měnjachu naši hólcy. Tuž wuhotowachu nam z někotrymi překwapjenkami a šerjenjemi małe pućowanje – a naše holcy wězo rjenje křičachu.

Spěw nas wšědnje přewodžeše. Spěwachmy nam hižo znate spěwy z džěćaceho spěwnika a nazwučowachmy nowy spěw, kotryž bě Jandytar Hajnk wosebiće za naš tydžeń napisať a kotryž bě wozjewjeny zašły měsac w Pomhaj Bóh. Jónu zaspěwachmy čěskim starším žonam naše serbske spěwy při

Dopoldnja zaběrachu so džěći z Janom křćenikom.

Foto: M. Wirth

wječornym lěhwowym wohe-nju. Dopomnjenki so zbudžachu a nasta čila rozmoľwa. Zajimowane sluchachu na serbske slowa a nam so wuwědomi, kak wažne je za wšitke ludy, so zetkać, zeznać a so rozmoľwjeć.

Pjatk wječor wopytachmy

při chowanju slónca rjanu wjesnu cyrkwičku na modlitwu a spěw.

Sobotu, 19. awgusta, so na dompuć podachmy, wobohaćeni wo rjane dožiwjenja a z nowymi mocami za započatk nowoho šulskeho lěta.

HANA WIĆAZOWA

Kak so Serbja mjez sobu strowja?

Pisać wo serbskich postrowjenjach njeje jednore, dokelž njeeksistuje dotal žane nadrobniše wopisanje tutoho do sfery mjezyčłowjeskich počahow slušaceho zjawa. Ani Serbski rěčny atlas nima wotpowědneho hesła w swojim naprašniku. Tuž smy pokazani na swoje wosobinske znajomosće a na poměrnje snadne pisomne žórła.

Čłowjeski postrow sluša k wonym rěčnym srědkam, kiž zwuraznjeja počahi mjez ludźimi w najšěršim zmysle tutoho słowa. Džensniše jednotlivne postrowne formule su wuslědk dlěšeho historiskeho wuwica a při tym přeco wotbłyšč někakjeje konkretneje towaršnostneje a rěčneje situacije. Přez dolhe, zwjetša hižo lětstotki trajace wužiwanje stej jich přenjatny woznam a gramatiska přewidnosć často začěmnjenej, tak zo přijimujetaj je rěčnik a sluchacy jenož hišće jako čiste rěčne signale, zwuraznjace někajki emocionalny poměr, nastawacy při zetkanju ludži.

Horni kaž Delni Serbja běchu hač do njedawna wusko z wjesnym a ratarskim žiwjenjom zwjazani a při tym zakorjenjeni w tradiciji křesćanskeho swěta, ewangeliskeho a katolskeho wěrywuznaća. Měšćanske abo byrgarske wašnje žiwjenja njeje pola nich ženje žanu wulku rólu hrało. To wotbłyščuje so tež w kulturje Serbow a je swój njeposrědny wuraz namakało w serbskich postrowach.

Rozeznawamy dvě skupiny postrowow: 1. postrowy, kiž můžemy mjenować powšitkowne abo uniwersalne, njewjazane na žadyn konkretny wotrězk dnja, a 2. postrowy, zwisowace z konkretnym časom dnja. Najbóle rozšěrjene strowjenje přenjeje skupiny je pola ewangeliskich Serbow tež džensa hišće *Pomhaj Bóh* z wotmołtu

Wjerš pomazy, kiž wužiwatej so při zetkanju (we wšědnym ludowym wuprajenju *Bjes pomaze*, starše tež *Bjerš pomazy*). A. Muka podawa za hornjoserbsku holansku narěč tež formje *Wjerš pomazy* / *Wjerš pomaz* a za Wojerowsku narěč *Bóh pomaz*. Wotpowědna rozžoňowanjska formula je *Božemje*, w ludowej rěči *Božmje* (Budyjska ewangeliska narěč) abo *Božme* (Kamjenska katolska narěč). W Delnej Łužicy wotpowědujetej tomu při zetkanju *Pom(a)gaj Bog*, starše tež *Pomož Bog*, z wotmołtu *Bog žěkuj* a při rozžoňowanju kaž w hornjoserbsčinje *Božemje*, ale z přizwukom na předposlednej zložce (*Bo žemje*).

Postrow *Pomhaj Bóh* je po swojej rěčneje formje namołwa (ně. Anrede), wobstojaca ze substantiwa-subjekta (*Bóh*) a džensa hižo njewužiwaneho imperatiwa 3. wosoby singulara (*pomhaj*). Džensa by so prajilo: *Njeh Bóh pomha*. Tutón postrow je nastal z konkretneje situacije zetkanja při někakjej zaběrje abo někajkim džěle, na př.: *Pomhaj cí Bóh* (při woranju, syću abo pasenju skota atd.). Adresat namołwy je potom wotmołwił: *Wjeršn / Bóh cí pomhazy* (džensa: *Wjeršny / Bóh njeh cí pomha*). Tež tuta konstrukcija je, kaž pokazujetej na to rěčneje formje *wjeršn* a *pomhazy*, jara stara. Přenja forma je stara nominalna forma, runaca so hišće substantiwam (tohodla bjez -y), tak kaž je to bylo powšitkowne w starosłowjanskej rěči a zdžěla hišće w staršej serbsčinje. Podobne je to z formu *pomhazy*, kotraž je stary syntetiski (jednosłowny) imperatiw 3. wosoby, tworjeni wot džensa w hornjoserbskej rěči hižo njeznateho werba *pomóc* (= pomhać).

Postrow *Pomhaj Bóh* je zachowany na přikład hišće w hornjoserbskim idiomatiskim wuprajenju *slónčko w boži domčk dže* (= slónčko so chowa), *mje* je stary njerozšěrjeny nominatiw/akuzatiw, kiž bu w pozdžišej hornjoserbsčinje narunany přez formu *mjeno*, pochadźacu z wotwisnych padow (*mje*, *mjenja*). Delnjoserbsčina ma tu hišće přenjatne, njerozšěrjene *mě* (= mjeno). Po Mukowym delnjoserbskim słowniku su Delnjoserbja město powšitkowneho *Božemje* wužiwalu tež hišće *Buž*, *Wostaň z Bogom*, štož znajetej tež susodna pólsčina a čěščina (*z Bogiem*, *s Bohem*).

Wot tutoho hornjo- a delnjoserbskeho ewangeliskeho uzusa wotchileja so katolscy Serbja, kiž strowja *Budź chwaleny Jězus Chrystus* a wotmołweja *Do wěčnosće*, zdžěla tež z kumštněj puristiskej formu *Na wěki*.

Přez časte wužiwanje su wšitke tute postrowne a rozžoňowanjske wuprajenja počasu zhubile swoju semantisku a gramatisku přewidnosć a su so přeměnile na jednore postrowne formule bjez konkretneho woznama.

W nowšim času wužiwa Serb, njezwjazany hižo tak sylnje z wjesnym žiwjenjom, tež nowe, bóle neutralne postrowy, wosebje *Dobry dzeń* abo rědšo *Dzeń dobry*. Je to bjezdwołja poměrny nowa twórba, trjebana wosebje wot młodeje generacije w towarstwach, w šuli a na zarjadach.

Pfulowy Łužiski serbski słownik z lěta 1866 charakterizuje ju hišće z atributom „rědko“: „*dobry dzeń* (NN. [t. j. rukopisny słownik Jana Neandra-Nowaka, H. Šewc], selten, statt *pomhaj Bóh*), guten Tag“. Tutón postrow wotpowěduje dokładnje němskemu strowjenju, kiž naložuje so hižo wot 19. lětstotka sem. (Přirunaj tež ⇨

HANDRIJ ZEJLER

Serbow strowjenje

To Serbow „Pomhaj Bóh!“ mi je haj wyše złotoho; nic ničo nje! wšak wažniše hač pomoc Wjeršneho.

„Wjeršpomazy!“ to bratrowske za džak će zwjeseli, z tym strowjeny zas popřeje tu wjeršnu pomoc cí.

„Přińdž Bóh!“ tež je tak lubozne to serbske strowjenje; hdžež přińdže Bóh, tam derje je a njeměni so złě.

Tuž „Božo słyš!“ cí wotmołwi Serb kóždy pobožny, tež „Daj to Bóh!“ wón ponižni cí praji z wutroby.

To „Witaj!“ ruka wobkrući, do ruki zawdata, „Wjeršpomazy!“ zas wobswědči te swěrne měnjenja.

Kaž měnimy, tak prajimy te naše strowjenja, my z Bohom wšitkich strowimy, to česć je serbowstwa.

česce *Dobrý den* a pólsce *Dzień dobry*, ale rusce *Zdrastwuj*, woznamjenjace tak wjele kaž „budź strowy“.) Wotmołwa je kaž pola *Pomhaj Bóh*, potajkim *Božemje*. Znete je tež *Na zasowidženje*, so pak lédma wužiwa.

Postrowy, zwisowace z konkretnym časom dnja, su

whornjoserbsčinje: 1. *Dobre ranje* (ewangelscy Serbja a w spisownej rěči) a *Dobrerano*, starše tež *ranjo* (katolska narěč) – na to móže so wotmołwić *Dobre spodobanje*, delnjoserbsčina ma tu *Dobre zajtšo*, starše tež *Dobrejtšo* –, 2. *Dobry wječor* – delnjoserbsce *Dobry wjacor*

– a 3. *Dobru noc* – delnjoserbsce *Dobru noc*.

Nimo mjenowanych standardnych postrowow znaje serbsčina hišće někotre dalše, na př. *Witaj, Witajtaj, Witajće* (za strowjenje hosći) abo *Měj, Mějtaj, -tej, Mějće* so derje a *Wostań strowy, Wostańtaj, -tej strowaj, -ej,*

Wostańće strowi. Jan Arnošt Smoler podawa w swoim hornjoserbskim rozmołwniku Mały Serb z lěta 1841 sčěhowace postrowne formy za pućowarja w hosćencu: *Pomhaj bóh! Wersch pomhasy! K nam witajće! A Budźće tu bože me!*

H. ŠEW

Serbske přédarske towarstwo we Wittenbergu

Hižo loni mějachmy poprawom wopomnić 250. róčnicu založenja tohole towarstwa serbskich studentow ewangelskeje teologije. Wone nasta 1749 po přikładze Serbskeho přédarskeho towarstwa w Lipsku, kiž bě hižo w léce 1716 swoju džělawosć zahajiło.

K čemu bě poprawom studentam přédarske towarstwo wušne a serbske wyše toho? Wotmołwu na tele prašenje da nam studijna organizacija tehdyšeho časa. Profesorojo rěčachu w swjich čitanjach zwjetša lačonsce. Studenća to rozumjachu, přetož nawuknychu na gymnazijach běžnje lačonsku a samo starogrjeksku rěč. Tola studenća dyrbjachu so z dobom přihotować na praktiske dušepastyrstwo, a te sej žadaše wot duchowneho kmanosć přédowanja w maćernej rěči. Dokelž profesorojo so wo wučenje tajkeje kmanosće dale njestarachu, dyrbjachu sej studenća sami pomhać. Štož so džensa zwučuje w seminarje, na kursu abo w dušepastyrskim praktikumje, organizowachu sej sami – Němcy w němskim, Serbja w serbskim towarstwje. Uniwersitne wjednistwo w Lipsku a Wittenbergu kaž tež krajny konsistorij w Drježdžanach so tutej rozumnej naprawje njespjećowachu.

Wustawki Lipsčanskeho towarstwa, přewzate z dobom we Wittenbergu, rjadowachu wotběh a nadrobnosće přédowanja na probu.

Hrodowa cyrkej we Wittenbergu wokoło lěta 1770. Tu zeńdžechu so kóždy druhu sobotu sobustawojo Serbskeho přédarskeho towarstwa k serbskemu přédowanju.

Repro: Serbski kulturny archiw

§ 1 postaji, zo dyrbja čłonojo hornjoserbsce rozumić. Wjacore paragrafymjenowachu plaćace normy. Předar dyrbješe rěčec znajmjeńša poł, ale nic dlěje hač tři bértlki hodžiny. Přednošowac dyrbješe z hlówy, přetož pokuknyć na manuskript so chłostaše kaž wšě mólcke přeńdženja napřećo normam. Dokelž pak bě sobustawstwo dobrowólne, běchu studenća tež rozsudženi něšto jedyn wot druhého nawuknyć. Tuž běchu z Wittenberga a Lip-

ska wužohnowani serbscy kandidaća duchownstwa tola znajmjeńša kusk přihotowani na přichodne zastojnstwo w ródnej Łužicy. Wšako njeběchu jenož zwučowali serbsce přédowac, ale tež běžnje serbsce powědać a samo so zanurić do gramatiki serbskeje rěče.

Jako seniorojo abo nawjedowarjo skutkowachu 1758/59 Michał Smoler, 1770 Samuel Bohuwěr Ponic, 1773 pozdžiši magister Jan Bohumił Frauenlob, 1782 Pětr Halka, 1783 Jan Bohumił Rychtar, 1790 Handrij Fabian, 1808/09 Ernst Pomhajbóh Pječ, 1811 Jurij Libuš a 1813 Jan Domaška. Ličba sobustawow chablaše, najwjace bě jich 25, najmjenje pak běchu 3.

Jako bu Wittenbergska uniwersita 1813 rozpušćena, zasta tež džělawosć serbskeho towarstwa – jara wužitneje a chwalobneje institucije na dobro serbskeho luda.

DR. S. MUSIAT

Kóždy druhu sobotu w 13.00 hodź. zeńdžechu so sobustawojo Serbskeho přédarskeho towarstwa w Hrodowej cyrkwi. Wotměnjejo bě kóždy króc jedyn z nich ze serbskim přédowanjom na rjedze. Přédowanje měješe poł hodžiny trać a so z hlówy přednesć. Kaž na prawych serbskich Božich službach so tohorunja serbske kěrlušy spěwachu, přednjesechu so čitanja a modlitwy a zakónči so z požohnowanjom.

Sobotu wječor zeńdžechu so sobustawojo pola předsydy. Tu so rozjimaše popołdniše přédowanje, a to wosebje kritisce po rěči a po wobsahu. Kóždy smědžeše swoje měnjenje prajić a polěpšenja namjetowac. Tak so čłonojo mjezsobu k dobremu přédowanju kubłachu. Zeńdženje zakónči so z wólnej bjesadu.

(PO H. KÜHNE)

Marka Herrmannowa 80 lět

Knjeni Marka Herrmannowa rodž. Křižanec narodži so 16. septembra 1920 jako přenje džěčo Rakečanskeho fararja Korle Božidara Křižana a jeho mandželskeje Marije-Marthy rodž. Wirthech. Po zažnej smjerći nana, kotryž zemř 1924 na zahorjenje pľucow, dyrbyeše wudowa ze swojimaj mjeztym dwěmaj džěšćomaj z fary wučahnyć a přesydliti so w Rakecach do domu, kotryž běštaj sej jeje staršej jako wuměnk kupiti.

Po ludowej šuli chodžeštej Marka a jeje sotra (džensa knjeni dr. Martha Cyžowa) na Budyski gymnazij, hdžež dla wopyta šule tež nachwilnje wot 1931 do 1935 bydleštej. Po maturje 1939 přizamkny so za Marku – kaž bě to tehdy z wašnjom – domjacnostne lěto, a to w Schneidemühlu (džensa Pólska) w domje jeje wuja, dočenta dr. Pawoła Wirtha a je-

Jubilarka Marka Herrmannowa Foto: priwatne

ho syna Jürgena (posledni wotrosće, po tym zo bě dr. Pawoł Wirth w ruskej wójnskej jatbje zemřel, pola jubilarke).

1943 wuda so Marka Křižanec na Rakečanskeho fararja Gerharda Herrmanna. Mandželski dyrbyeše bórže do wójny a počerpi tam čězke zranjenje, na kotrehož scěhi

1944 w lacareće w Zerbsće zemř. Krótko do toho bě so jeju jenički syn narodžił, džensniši dr. Gerhard Herrmann, kotryž jako kóžny lékař w Budyšinje skutkuje.

Po wójnje džělaše Marka Herrmannowa, kotraž wšak žane powołanske wukubłanje njeměješe, najprjedy jako nowowučerka a po mnohich kwalifikacijach jako wukubłana wučerka w Rakecach. Wuwučowaše zwjetša w nišich lětnikach a w předmjetach geografija, němčina a serbsčina.

Tež za wšón čas powołanskeho skutkowanja wosta

wona aktiwna křesćanka. Jeje syn Gerhard džěše ke konfirmaciji, na młodžinskej swjećbje so njewobdžěli. Nje-džiwojcy jeje nastajenja spožči so jej dawno do časa přewróta titul wyšeje wučerki. To bě hladajo na hewak žadany politiski angažement wosebite wuznamjenjenje jeje fachowych kmanosćow.

Před dwaceći lětami poda so Marka Herrmannowa na wuměnk. Hišće džensa zwjeseli so dobreje čelneje a dušineje strowoty a je přewšo rady ducy po puću do blišich a dalšich kónčin.

DR. JÜRGEN WIRTH

Zložopřeca

Dnja 16. požnjenca swjeći knjeni Marka Herrmannowa w Rakecach swoje 80. narodniny. Wona swěru naše serbske kemše a cyrkwinske dny wopytuje. Ale tež z wulětow Serbskeho busa, kubłanskich tydženjow a zarjadowanjow Serbskeho ewangelskeho towarstwa je nam wšěm znata. Přejemy jubilarce Bože žohnowanje a dale krutu strowotu. Nadžijamy so, zo móžemy ju hišće husto na našich serbskich zarjadowanjach witać.

PŘEDSYDSTWO SERBSKEHO EWANGELSKÉHO TOWARSTWA

Fiedler jako basnik

W zańdženych lětach su so w rjedže „Serbska poezija“ wjacore zešiwki wudali, w kotrychž so serbske basnistwo z ewangelskich kónčin znowa wotkrywa. Šěršemu kruhej předstajitej so wuběrka delnjo- a hornjoserbskich kěrlušow a wotkrywaše so basnistwo Jana Kiliana. Najnowši zešiwk w tutym rjedže je wuběrka z basnjow Korle Awgusta Fiedlerja, kotryž je zestajał dr. Franc Šěn.

Korla Awgust Fiedler narodži so 1835 w Njezdašcach pola Hodžija. Kaž zhonimy ze žiwjenjoběha na nutřkownej wobalce, skutkowaše wón přez posředkowanje fararja Imiša wot 1858 na wučerskim seminarje w Budyšinje. Nimo svojeho powołanja wukonješe šěroke narodne džěło w Budyskej Bjesadze, jako spisowacel, redaktor a organizator spěwanskich swjedženjow.

1917 wumř w žohnowanej starobje 81 lět w Budyšinje.

Fiedler je něhdže 500 basnjow a spěwow wozjewił. 64 z nich je wudawačel z wušiknej ruku wupytał za wozjewjenje. Namakamy lubosćinske basnje runje tak kaž narodne a zabawne basnistwo a lyriske začuwanja stwórby a duše. Wšelake pokazki přeložkow wotkrywa dr. Šěnowy wuběr. Kaž tamne zešiwki „Serbskeje poezije“ je tež tutón derje wuhotowany a komentowany. Titulna strona z wobrazom Budyskeje korčmy „Na winicy“, w kotrejž załoži so 1845 Maćica Serbska, wjedže čitarja do woneje doby wotučaceho serbstwa, w kotrejž dožiwi serbska byrgarska kultura swój přeni wulki wjeršk.

Fiedlerjowe basnje so derje čitaja a su rjemjeslnisce dokładnje džělane. Nimale

wšitke orientuja so we formje na ludowym spěwje. Fiedler njebě jako basnik wulki original, ale zložil so sylnje na němskich romantikarjow. Uhland, Heine, Hoffmann von Fallersleben, Eichendorff – tole su basnicy, kotrychž Fiedler rady přeložowaše. Při přehladanju Fiedlerjoweho šulskeho spěwnika „Spěwna radosć“

namakach dalše němske předłohi za jeho serbske wozjewjenja (originale za „Mać při kolebce“, „Spokojnosť“ a „Wječorny měř“, hlej „Spěwna radosć“, 4. wudawk, str. 84, 78 a 37). Tole nam pokazuje, kak jara bě Fiedler žiwy w romantiskim basnistwje svojego časa.

Mało z Fiedlerjoweje poezije je džensa hišće znate. Čim wjetšeho wuznama ma nowy zešiwk „Serbskeje poezije“. Najhusćišo drje tež přez serbski rozhlós slyšimy Fiedlerjowu „Radosć spěwanja“: „Hdžež so spěwa, rōža kčěwa, wōčko radosće so směwa...“ Krótko po tym, zo běch čitał Fiedlerjowe basnje, běch čitał pohrjebje w Ralbicach. Mały holči chór zanjese „Da wzmi nětk ruce mojej“. Tekst kěrluša, pochadźacy wot Julije von Hausmann, bě w swoim času do serbsčiny přenjesł Korla Awgust Fiedler. Slědy serbskeho wótčinka a pěsnjerja so njejsu pozhubili.

JAN MALINK

Křesćanstwo w Japanskej

Na přeprašenje Gora Kimury, kiž je hižo někotre razy Łužicu wopytał a kotryž rěči wuběrnyje serbsce, přebywach z dobrej znatej njedawno tydžeń w Japanskej. Za mnje fascinowace na tutym eksotiskim kraju njebě jenož splećenosc stareje tradicionalneje kultury z modernej. Nowe bě mi, kak tolerantni, hdyž nic samo pragmatiscy su Japančenjo nastupajo nabožiny. Ateistow tam lédma namakaš, wjetšina Japančanow přisłuša shintoizmej, ale zdomom – a to je njewšedne – tež buddhizmej. Třeca etisko-nabožna móc, kotraž so wot wukrajnych zwjetša přewidzi, je konfucianizm. Wón je Japansku ze swojim žadanjom za skutkownym a

Shintoizm, přenjozna nabožina w Japanskej, kiž woprija na 8 milionow bohow w přirodže, je „zamołwity“ za wšě wobłuki žiwjenja a buddhizmej je so „přidžělila“ zamołwitosć za žiwjenje po smjerći. Konkretnje woznamjenja to na přikład, zo so Japančenjo po shintoistiskim ritusu wukřćija, ale po buddhistiskim pochowaja.

Křesćanow je w Japanskej jenož něhdže jedyn procent ludnosće, z toho ewangelscy a katolscy něhdže po połojcy. Při wšěm pak je křesćanska nabožina za mnohich we wěstym wobłuku atraktiwna, mjenujcy při kwasowanju. Džeń a wjac japanskich porikow da so w křesćanskich cyrkwjach abo kapałkach

zwěrować, dokelž so jim *ceremonija* zmandželenja lubi abo dokelž je to wokomiknje moderne. Křesćanske cyrkwy tutón trend podpěraja, je džě to zwjetša jenička šansa, zo so Japančanam zakłady křesćanskeje wěry sprosředkuj, wšako dyrbja młode pory před zwěrowanjom křesćanskim kurs wopytać. Za wjetšinu pak wostanje tole z jeničkim dótknjenjom z křesćanstwom, znajmjeńša nje-

je ličba křesćanow w zańdženych lětach rostła, ale konstantna wostała.

W Nagoya, w ródny mjesće Gora Kimury, hdžež bydlachmoj přenje tři dny, wužichmoj składnosć a wopytachmoj katolsku a ewangelsku cyrkej. W katolskej je-

Naš hosćiciel Goro Kimura (naprawo) rěči wuběrnyje serbsce.

zuitskej cyrkwi w stilu 60tych lět swjećeše božu mšu kaplan, kiž pochadžeše – kaž pozdžišo zhonichmoj – z Indiskeje. Wón bě po božej mši na naju čakał a so wćipny prašał, zwotkel smój. (Wšako tam ze swojim europskim mjezwočom runje tak napadnychmoj kaž Japančenjo pola nas.) Trochu dlěša bě rozmołwa z fararjom ewangelskeje wosady w bydlenskeje štwórci staršeju G. Kimury. Farar, přenjojnje wukubłany jako socialny džělaćer a nan štyrjoch džěci, bě so hakle po zakončenju swogeho wołanskeho wukubłanja na studij teologije do Ameriki podał. Do Ameriki tohodla, dokelž steji tam studij biblije bóle w srjedžišču hač na universitach w Japanskej. Wosada přisłuša Swobodnej ewangelskej cyrkwi a kusk hordže rozprawješe farar wo nowočasných formach spiritalizma, hdžež je mj. dr. gospel wažny element w uhotowanja kemšow. Wosadni sami hraja gospel na moderných instrumentach, štož wosebje młodžinu a džěci přičahuje. (Tež tohodla tu chwila w Japanskej Swobodna ewangelska cyrkej bóle rozrosće hač lutherska, kiž skerje woteběra.) Jeho wosada ma na 50 člonow, z toho něhdže třicečo prawidlownje njedželu Božu službu wopytuja. Jónu wob mjesac wotměwa so nócne modlenje a wosadni móža so na tafli za-

pisać, w kotrej nócnej hodžinje so štó w cyrkwi modli. Za žónske přewjedže so kóžde dwaj mjesacaj bjesadne popołdno, hdžež sej žony swoje problemy abo dožiwjenja do koławokoła nabožiny rozrěča. Při tym sej něšto warja, štož potom zhromadnje zjedža. Z čimž pak njeje farar tak prawje spokojom, to je misionske džělo w jeho wosadze. Byrnjež njekřesćanscy partnerojo sobu do cyrkwe chodžili, so lédma štó z doroscených wukřćic da. Za křesćansku wěru wabi drje so předewšěm mjez přečelemi a znatymi, ale při wšěm móhl přirost wjetši być, wosebje mjez džěcimi. Něhdy běchu fararjo njekřesćanske džěci zhromadnje z křesćanskimi z hrajkaniščow do cyrkwe přeprasyli. Ale džensa je lédma hišće džěci na dróhach, sprěnja, dokelž je poměrnyje mało porodow w Japanskej, a zdruha, dokelž sej džěci skerje doma při komputeru hrajkaja.

Poměr mjez ewangelskej a katolskej cyrkwu je dobry, nic naposledk, dokelž stej wobě w diasporje, a horstka křesćanow čuje so kaž wulka swójba. Nimo zhromadnych ekumeniskich zarjadowanjow wužiwatej wobě cyrkwi hižo na 20 lět samsny přeložk biblije kaž tež bibliskich hrónčkow. W tutym nastupanju móhla nam Japanska z přikładom być ...

JĚWA-MARJA ČORNAKEC

Swobodna ewangelska cyrkej w měście Nagoya Foće: awtorka

harmoniskim žiwjenjom poprawom hakle tak prawje duchownje, socialnje, ale tež ekonomisce formował. Zajimawe při tym je, zo stej sej shintoizm a buddhizm, kiž běštej zwopředka w mjezsobnej konkurency, wobłuki swogeho skutkowanja rozdžěliloj:

Ewangelscy w Słowjenskej

W Słowjenskej „na slónčnym boku Alpow“ maja lětsa wosebitu přičinu za swjećenje: Před 450 lěty su so čišćeli přerjny knihy w słowjenskej rěči. W lěće 1550 je reformator Primož Trubar (1508–1586) wudał katechizm (Catechismus in der windischen Sprache) a Abecedarium. (Jako přirunanje: Přerjnu serbsku knihu je 1574 wudał Tšupčanski farar Albin Mollerus (1541–1618), to su byli spěwarske z katechizmom a cyrkwinskej protyky.) Sobudželačer Trubarja, Jurij Dalmatin (1547–1589), je džešač lět přeložował do słowjenskej rěče cytu bibliju, kotraž je wušła we Wittenbergu 1584. Džele Noweho testamenta běše do toho hižo Trubar přeložil. Tak su protestanća, kaž we wjele europskich ludach, mjez druhim zaslužbni wo załoženje słowjenskej spisowneje rěče.

Hačrunjež je byla reformacija na spočatku dosć wuspěšna – po wobličenjach je było w lěće 1597 w Ljublanje jenož hišće 20% katolikow – je pozdžišo napřečiwna reformacija nimale dospołnje dobyła. Jenož w Prekmurju (to je krajina za rěku Muru blisko nětčišjeje hranicy k Madžarskej) su hač do džensnišeho dnja wostali někotre wsy ewangelske. Wopisowanje wobydlerstwa Słowjenskej w lěće 1991 je wudało sčehowacy wobraz: Wot teju něhdže dweju milionow wobydlerjow je katolskich 71,36 %, prawoslawnych 2,38 %, muslimskich 1,51 %, ewangelskich 0,96 %, ateistických 4,35 %, pola zbytnych njeje datow abo njejsu dali wotmołwu.

Džensa mamy tež w Ljublanje mału ewangelsku wosadu, kotraž pak njewuchadza direktnje z protestanti-

Delnjoserb Mato Nowak ze swojima dźěćomaj-konfirmantomaj Katarinu a Jurom w Ljublanje.

Foto: priwatne

1851. Ewangelsku cyrkej su dotwarili a poswjećili lěto pozdžišo. Po poslednjeje wojnje bu cyrkej z faru zestatnjena (wot 181 wosadnych je było 94 něm-skich) a zawrjena. W cyrkwi měješe jedne z Ljublan-skich dźiwadłow swoju blidarnju. Hakle wot srjedz sydomdžesatych lět su byli w nje zaso kemše. Po přewróće su wo-

sadze 1992 wróćili cyrkej a faru, w kotrejž nětko bydli farar mag. Geza Filo. Wo dosć bohatym wosadnym žiwjenju swědči lětuša konfirmacija 2. julija: 11 młodostnych je so konfirměrowało, dotal najwjace w stawiznach wosady, mjez nimi tež dwaj pošerskeho pochada, Katarina a Jure Nowak.

1992 wróćili cyrkej a faru, w kotrejž nětko bydli farar mag. Geza Filo. Wo dosć bohatym wosadnym žiwjenju swědči lětuša konfirmacija 2. julija: 11 młodostnych je so konfirměrowało, dotal najwjace w stawiznach wosady, mjez nimi tež dwaj pošerskeho pochada, Katarina a Jure Nowak.

MATO NOWAK

Dary Serbskej superintendenturje

Hižo lěta dóstawa Serbska superintendentura prawidlownje z Pólskeje připóslane „Zeszyty Łużyckie“ (Serbske zešiwki), popularnowědomostny časopis z nastawkami wo zašłosći a přitomnosći Serbow. Wudawačel je Institut słowjanskeje filologije Warsawskeje uniwersity. Před krótkim je dóšlo 29. wudaće woneho časopisa.

W juliju je so Serbskej superintendenturje přepodał bohaty knižny dar. Knjez G. Apelt z Běleje Wody je ze swójeho priwatneho wobsydstwa přewostajil za wužiwanje w cyrkwinskej službě 13 serbskich ewangelskich nabožnych knihow 19. lětstotka, mjez nimi biblije, spěwarske a spisy Serbskeho lutherskeho knihowneho towarstwa. Za wšitke dary so Serbska superintendentura wutrobnje džakuje. **T.M.**

Informacija redakcije

Prosmy, zo bychy – jeli njeje so to hižo stało – naši čitarjo w tukraju swój abonement za lěto 2000 płaćili. Płaćizna za jedyn eksemplar je 16,00 hr na lěto a móže so na konto 1000 083 167 Serbskeho ewangelskeho towarstwa při wokresnej lutowni w Budyšinje (BLZ 855 500 00) přepokazać. Poskićamy pak tež móžnosć wotknihowanja wot wašeho konta. W tym padže byšće nam dyrbjeli dać pisomnu poľnomóc (hlej formular). Abonement by so potom přeco w februarje kóždoho lěta wotknihowało – za lěto 2000 w měsacu oktober. Čitarjo we wukraju dóstanu Pomhaj Bóh darmotnje.

Poľnomóc za wotknihowanje (Einzugsermächtigung)

Z tym dam Serbskemu ewangelskemu towarstwu z. t. poľnomóc lětnje abonement za časopis „Pomhaj Bóh“ wot mojeho konta wotknihować, doniž njeznapřečiwjam.

Dóstawam měsačnje eks. Pomhaj Bóh à 16,00 DM =DM

Abonement za lěto 2000 sym hižo zapłaćil.

Poľnomóc přitrjechi tež za lěto 2000.

mjeno, předmjeno mějícíela konta:

adresa:

číslo konta: BLZ:

mjeno banki:

datum a podpismo:

adresa: Serbske ewangelske towarstwo z. t., Čornobohska 12, 02625 Budyšin

Wužitne za wosadne potreby su „Cyrkwinske mobilne“, kotrež su sej wosebje wulke wosady po přewróće kupili. Awto Michalskeje wosady ma derje widžomne dwurěčne napismo. Pod němskim „Ev.-Luth. Kirchengemeinde St. Michael Bautzen“ je w jenak wulkim pismje čitać „Ew.-luth. wosada swj. Michała“.

Foto: T. Malinkowa

Powěsće

Warsawa. Pólski časopis „Zeszyty Łużyckie“ (Serbske zešiwki) wozjewi w svojim njedawno wušłym 29. čisle spominanje na njeboh sup. Gerharda Wirtha. Awtorka nastawka dr. Elżbieta Wrocławska wuzběhny zasužby njeboheho a namjetuje, zo měła so wo jeho žiwjenju a skutkowanju napisać nardobna monografija.

Drježdźany. Nimale poštworthy lěta po tym, zo buštaj wyši krajnocyrkwinski rada Roland Adolph a jeho man-

dželska Petra w februaru 1997 w lěsu pola Moritzburga zatřelenaj, je mordarstwo wujasnjene. 34lětny Manfred R. z Drježdźan je njeskutk přiznał, to zdžěli statne rěčnistwo 6. julija. Jako zamołwity krajnocyrkwinskeho zarjada za Hornju Łužicu měješe R. Adolph tež serbske naležnosće na starosći.

Dešno. 110 kemšerjow swjećěše 23. julija z předarjom Jurom Frahnowom serbsku Božu službu w Dešnjanskej cyrkwi. Mjez nimi běchu z 18 krajow pochadźacy wobdźělnicy sorabistiskeho ferialneho kursa, kiž přebywachu tři tydženje we Łužicy, zo bychu wuknyli serbsku rěč.

Cerkwica. Njedźelu, 6. awgusta, swjećachu so w Cerkwicy pola Lubnjowa dwurěčne kemše z křćeńcu. Božu službu wuhotowaštaj serbski předar Juro Frahnow z Picnja a wosadny farar Michael Oelmann. Přizamkny so bjesada při kofeju.

Dary

W juniju je so darilo za Serbsku superintendenturu 20 hr. W juliju je so darilo za Pomhaj Bóh 25 hr a 200 hr, za Serbsku superintendenturu 30 hr. Bóh žohnuj dary a darićelow.

Přeprašujemy

02.09. – sobota

14.30 hodź. wosadne popołodnje w Delnim Wujězdze (sup. Albert)

03.09. – 11. njedźela po swjatej Trojicy

10.00 hodź. kemše z Božim wotkazanjom w Budyšinje w Michalskej (sup. Albert)

11.45 hodź. nutrnosć w rozhłosu (farar Malink)

13.30 hodź. kemše w Budestecach (sup. Albert)

09.09. – sobota

16.00 hodź. wosadne popołodnje w Drježdźanach (sup. Albert)

10.09. – 12. njedźela po swjatej Trojicy

10.00 hodź. delnjoserbske kemše we Wětošowje (předar Frahnow)

11.45 hodź. nutrnosć w rozhłosu (sup. Albert)

14.00 hodź. wosadne popołodnje w Brětni (sup. Albert)

12.09. – wutora

16.00 hodź. wosadne popołodnje w Nowym Měsće (sup. Albert)

13.09. – srjeda

14.00 hodź. wosadne popołodnje w Minakale (sup. Albert)

16.09. – sobota

14.00 hodź. wosadne popołodnje w Klětnom (sup. Albert)

17.09. – 13. njedźela po swjatej Trojicy

8.30 hodź. kemše z Božim wotkazanjom w Poršicach (farar Malink)

14.00 hodź. wosadne popołodnje w Slepom (sup. Albert)

18.09. – pónđzela

14.30 hodź. wosadne popołodnje we Wuježku pola Wósporka (sup. Albert)

24.09. – 14. njedźela po swjatej Trojicy

10.30 hodź. kemše w Spalach (sup. Albert)

11.45 hodź. nutrnosć w rozhłosu (farar Malink)

15.00 hodź. wosadne popołodnje we Łazu (sup. Albert)

30.09. – sobota

15.00 hodź. wosadne popołodnje w Barće (sup. Albert)

01.10. – 15. njedźela po swjatej Trojicy

10.00 hodź. kemše w Budyšinje w Michalskej (sup. Albert)

13.30 hodź. kemše z Božim wotkazanjom w Budestecach (sup. Albert)

Pomhaj Bóh, časopis ewangelskich Serbow

WUDAWAĆELEJ: Serbski wosadny zwjazk, Jerjowa/Heringstraße 15, 02625 Budyšin/Bautzen; Serbske ewangelske towarstwo z. t., Čornobohska/Czornobohstraße 12, 02625 Budyšin/Bautzen

HŁOWNY REDAKTOR: Superintendent Siegfried Albert, Jerjowa/Heringstraße 15, 02625 Budyšin/Bautzen (tel./fax: 03591/481280)

ZAMOLWITA REDAKTORKA: Trudla Malinkowa, Goethowa/Goethestraße 40, 02625 Budyšin/Bautzen (tel./fax: 03591/600711)

ČIŠĆ: Serbska čišćernja Postvertriebsnummer: F 13145

ZHOTOWJENJE A ROZŠĚRJENJE: Ludowe nakładnistwo Domowina, Tuchmacherstr. 27, 02625 Bautzen

PŘINOŠKI A DARY: Serbske ewangelske towarstwo, Konto-Nr. 1000 083 167, Kreissparkasse Bautzen, BLZ 855 500 00

POMHAJBÓH wuchadza měsacnje. Spěchuje so wot Založby za serbski lud. Lětny abonement płaći 16 hriwnow.